

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI**

Ro'yxatga olindi:
№ BD 6
2025-yil 29 *avgust*

**INSON VA TABIAT
FANINING O'QUV DASTURI
(kunduzgi, kechki)**

ms goy.

Bilim sohasi:	100000 - Ta'lim
Ta'lim sohasi:	110000 – Ta'lim
Ta'lim yo'nalishi:	60111000 – Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari ta'lim yo'nalishi

Fan/mavzu kodi ITT404		O'quv yili 2025-2026	Semestr 8	Kreditlar 4	
Fan/mavzu turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek, rus		Haftadagi dars soatlari 4/4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)		Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Inson va tabiat	60 (30/30)		60	120
2.	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Tabiatdan foydalanishning to'g'ri yoki noto'g'riligini belgilovchi mezonni aniqlash, tabiatdan foydalanishni to'g'ri amalga oshirishda, avvalo, umumiy geografik qonuniyatlarga asoslanish malakalarini shakllantirishdan iborat</p> <p>Tabiatdan ratsional foydalanish, ya'ni tabiiy sharoit va resurslardan to'g'ri foydalanish, atrof - muhitni muhofaza qilish, tabiatni o'zgartirish kabi masalalarni hal etishda inson va tabiat munosabatlarining geografik asoslarini o'rgatish va ularda tabiatdan foydalanishda geografik bilimlarni qo'llay olish bo'yicha malaka va tajriba hosil qilishdan iborat</p> <p style="text-align: center;">II. Nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p style="text-align: center;">I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p style="text-align: center;">Inson va tabiat fanning predmeti va ob'ekti, ob'ekti va mohiyati. Boshqa fanlar bilan aloqadorligi.</p> <p>Inson va tabiat fanining obekti — inson va tabiat o'rtasidagi o'zaro munosabatlardir. Fanning predmeti — ushbu munosabatlarning mazmuni, shakllari va oqibatlarini o'rganishdir. Fan ekologiya, geografiya, biologiya, falsafa va iqtisod kabi fanlar bilan uzviy bog'liq. Uning maqsadi — barqaror rivojlanishga erishish va atrof-muhitni muhofaza qilish yo'llarini aniqlashdir.</p> <p style="text-align: center;">Tabiat va jamiyat. Ular o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik.</p> <p>Tabiat va jamiyat o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, bir-biriga ta'sir ko'rsatadi. Inson jamiyati tabiatdan resurslar oladi, lekin shu bilan birga unga salbiy ta'sir ham ko'rsatadi. Tabiatning holati jamiyatning rivojlanish darajasiga bevosita ta'sir qiladi. Ular o'rtasidagi muvozanatni saqlash barqaror rivojlanishning asosiy shartidir.</p> <p style="text-align: center;">Tabiatdan foydalanishda hisobga olinishi zarur bo'lgan qonuniyatlari.</p> <p>Tabiatdan foydalanishda tabiiy resurslarning tiklanish qonuniyati hisobga olinishi zarur. Tabiiy-geografik zonalilik va komplekslik qonuniyatlari doirasida harakat qilish lozim. Inson faoliyatining ekologik oqibatlari va barqarorlik tamoyillari e'tiborga olinadi. Atrof-muhitga zarar yetkazmaslik uchun tabiiy tizimlarning muvozanati saqlanishi kerak.</p> <p style="text-align: center;">Tabiat taraqqiyotining asosiy qonunlari. Zonallik va hududiylik qonuniyatlari.</p> <p>Tabiat taraqqiyoti uzluksizlik, ritm, taraqqiyot va ziddiyat qonunlariga asoslanadi. Zonallik qonuniyati Yerning geografik kenglik bo'yicha tabiiy zonalarga ajralishini tushuntiradi. Hududiylik esa tabiiy komponentlarning joylashuvi va tuzilishidagi o'ziga xoslikni ifodalaydi. Bu qonuniyatlar tabiatni tushunish va undan oqilona foydalanishda muhim ahamiyatga ega.</p> <p style="text-align: center;">Geografik qobiqdagi jarayonlarning davriylik qonuniyati. Inson xo'jalik faoliyatining tabiatga ta'sirining geografik oqibatlari.</p> <p>Geografik qobiqda jarayonlar fasliy, kunlik va yillik davriylik asosida kechadi. Insonning xo'jalik faoliyati — sanoat, qishloq xo'jaligi va urbanizatsiya — tabiiy muvozanatni buzadi.</p> <p>Tabiatga ta'sir natijasida eroziya, iqlim o'zgarishi va biologik xilma-xillikning kamayishi yuz beradi. Geografik oqibatlarni kamaytirish uchun barqaror va ekologik yondashuv zarur.</p>				

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish turlari va uning hozirgi holati.

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish — ularni isrof qilmasdan, kelajak avlodlar manfaatini ham hisobga olib ishlatishdir. Bu turlariga suvni tejash, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, yer va oʻrmonlarni asrash kiradi. Hozirgi kunda resurslar haddan tashqari koʻp ishlatilmoqda, bu esa ekologik muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shu sababli, barqaror rivojlanishga erishish uchun oqilona foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Tabiiy resurslardan foydalanish iqtisodiyoti fanining nazariy asoslari.

Tabiiy resurslardan foydalanish iqtisodiyoti, resurslarning samarali taqsimlanishi va foydalanishining iqtisodiy asoslarini oʻrganadi. Bu fan tabiiy boyliklarni tejash, iqtisodiy oʻsish va ekologik barqarorlikni muvozanatlashga qaratilgan. Resurslar narxi, ularni boshqarish mexanizmlari va bozor mexanizmlarining roli ham muhim jihatlarni tashkil etadi. Natijada, resurslardan oqilona foydalanish iqtisodiy rivojlanishga hissa qoʻshadi.

Takror ishlab chiqarishda tabiiy resurslarning oʻrni va ahamiyati.

Takror ishlab chiqarishda tabiiy resurslar asosiy omil boʻlib, iqtisodiyotni rivojlantirish va barqaror oʻsishni taʼminlaydi. Ular sanoat, qishloq xoʻjaligi va energiya ishlab chiqarishda zarurdir. Resurslarning oqilona ishlatilishi iqtisodiy barqarorlikka olib keladi. Shu bilan birga, ularning saqlanishi va tiklanishi kelajak avlodlar uchun muhimdir.

Tabiat va tabiiy resurslarni iqtisodiy baholash

Tabiat va tabiiy resurslarni iqtisodiy baholash, ularning qiymatini aniq belgilash va samarali foydalanishni taʼminlashga qaratilgan. Bu jarayon resurslarning taqdim etishi mumkin boʻlgan foyda va xarajatlarni hisobga oladi. Iqtisodiy baholash ekologik va ijtimoiy omillarni ham eʼtiborga oladi. Natijada, tabiiy boyliklardan oqilona foydalanish va ularni saqlash imkoniyati oshadi.

Tabiatdan foydalanishni boshqarish, tabiiy muhitni qonuniy himoya qilish va tabiatdan foydalanish tadbirlarini amalga oshirishning iqtisodiy geografik samaradorligi.

Tabiatdan foydalanishni boshqarish va tabiiy muhitni qonuniy himoya qilish iqtisodiy geografik samaradorlikni oshiradi. Bular tabiiy resurslarning oqilona ishlatilishini taʼminlaydi va ekologik xavflarni kamaytiradi. Tabiatdan foydalanish tadbirlari iqtisodiy rivojlanishni qoʻllab-quvvatlab, barqaror resurslardan foydalanishni ragʻbatlantiradi. Natijada, ularning samarali boshqarilishi iqtisodiy oʻsish va ekologik barqarorlikni birlashtiradi.

Davlat ekologik ekspertizasi. Tabiatdan unumli foydalanish tadbirlariga mablagʻlar ajratish.

Davlat ekologik ekspertizasi tabiiy resurslardan foydalanishning xavfsizligini va ekologik taʼsirini baholaydi. Tabiatdan unumli foydalanish tadbirlariga mablagʻ ajratish, barqaror rivojlanishni taʼminlash va resurslarning saqlanishiga xizmat qiladi. Bunday tadbirlar ekologik xavf-xatarlarni kamaytirishga yordam beradi. Natijada, ekologik va iqtisodiy manfaatlar oʻrtasida muvozanat saqlanadi.

Tabiatdan oqilona foydalanishni iqtisodiy ragʻbatlantirilishi.

Tabiatdan oqilona foydalanishni iqtisodiy ragʻbatlantirish resurslarni tejash va samarali ishlatishga undaydi. Soliq imtiyozlari, subsidiyalar va grantlar bu jarayonda muhim rol oʻynaydi. Ragʻbatlantirish choralari korxonalarni ekologik toza texnologiyalarga oʻtishga ragʻbatlantiradi. Natijada, atrof-muhitni asrash va barqaror rivojlanish taʼminlanadi.

Tabiatni muhofaza qilishning asosiy yoʻnalishlari.

Tabiatni muhofaza qilishning asosiy yoʻnalishlari — biologik xilma-xillikni saqlash, ifloslanishni kamaytirish va resurslardan oqilona foydalanishdir. Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish ham muhim yoʻnalish sanaladi. Qonunchilik asosida tabiiy hududlarni himoya qilish choralari koʻriladi. Bu tadbirlar ekologik barqarorlikni taʼminlashga xizmat qiladi.

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish.

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish ularni isrof qilmasdan, uzoq muddatli va barqaror ishlatishni nazarda tutadi. Bu usul atrof-muhitga zarar yetkazmasdan iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi. Suv, yer, havo va energiya kabi resurslar tejab-tergab ishlatiladi. Natijada, kelajak avlodlar uchun tabiiy boyliklar saqlab qolinadi.

Tabiatdan foydalanishda xalqaro hamkorlik.

Tabiatdan foydalanishda xalqaro hamkorlik global ekologik muammolarni birgalikda hal etishga yordam beradi. Davlatlar o'rtasida tajriba almashish, texnologiyalarni joriy etish va qo'shma loyihalar muhim ahamiyatga ega. Xalqaro tashkilotlar orqali ekologik dasturlar moliyalashtiriladi. Bu esa barqaror rivojlanish va atrof-muhitni muhofaza qilishni kuchaytiradi.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Tabiatga ekskursiya, antropogen (buzilgan va madaniy) landshaftlarni kuzatish va o'rganish
2. Inson xo'jalik faoliyati ta'sirida ro'y bergan o'zgarishlarni sanoat ob'ektlarida, dalalarda kuzatish
3. Antropogen o'zgarishlar, buzilgan, madaniy, o'zgargan landshaftlar haqidagi adabiyot materiallari o'rganilib, tahlil qilinadi
4. Maxsus laboratoriya mavjud universitetlarda havo, suv, tuproqlardan namunalar olinib, tahlil qilinadi va tavsiyalar ishlab chiqish
5. Energiya, oziq-ovqat, chuchuk suv, xom ashyo muammolari. Muqobil energiya manbalarining xalq xo'jaligidagi ahamiyati
6. Xalq ho'jaligiga ta'sir etadigan tabiiy geografik jarayonlar tavsifi.
7. Tabiatdan foydalanish tamoyillari, ustuvor yo'nalishlari va uni optimallashtirish.
8. Tabiat va tabiiy resurslarni iqtisodiy baholash. Tabiatdan foydalanish tadbirlarini amalga oshirishning iqtisodiy samaradorligi.
9. Suv resurslaridan samarali foydalanish va muhofaza qilish. Atmosfera havosi, uning resurslaridan foydalanish va uni muhofaza qilish.
10. Yer resurslaridan samarali foydalanish va ularni muhofaza qilish. Biologik resurslardan foydalanish va ularni muhofaza qilish.
11. Mineral xomashyo resurslaridan foydalanish va ularni muhofaza qilish. Ikkilamchi resurslardan foydalanishning ekologik iqtisodiy xususiyatlari va yo'nalishlari. Tog'lar va tekisliklar
12. Rekreatsiya resurslaridan ratsional foydalanish va ularni muhofaza qilish.
13. Alohida muhofaza qilinadigan tabiiy hududlar va ularning ekologik-iqtisodiy muammolari.
14. Tabiiy resurs komplekslaridan foydalanish va ularni muhofaza qilish.
15. Tabiatdan foydalanish va ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirish.

Amaliy mashg'ulotlarda mavzularga oid amaliy topshiriqlar bajarish, jadval va diagrammalar to'ldirish, atlas va yozuvsiz xaritada amaliy topshiriqlar bajarish, masalalar yechish, amaliy kuzatish, o'lchash, meteorologik asboblardan foydalanish bilan ishlash amallari bajariladi.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Auditoriyadan tashqari vaqtda bajariladigan mustaqil ishlar quyidagi turlarda amalga oshirilishi tavsiya etiladi:

- Mavzuni og'zaki bayon qilish;
- 4 javobli test savoli tayyorlash;

	<ul style="list-style-type: none"> - SWOT tahlili; - Taqdimot tayyorlash; - Maruza tayyorlash; - rasmlari topshiriq tuzish; - Ma'lumotlarni jadval ko'rinishida ifodalash; - Yozuvsiz xarita bilan ishlash; - Videodars tayyorlash; - Ko'rgazmali qurol tayyorlash; - Bir soatlik dars ishanma tayyorlash; - Krassvord tuzish; - Xorijiy adabiyotlardan ma'lumotlarni to'plash, tarjima qilish va tahlil qilish; - Ha, yo'q javobli test tuzish; - Audio dars tayyorlash; - Internet ma'lumotlarini to'plash va tahlil qilish; - Adabiyotlar ro'yxatini tuzish; - So'rovnoma o'tkazish; <p style="text-align: center;">Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzulari:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. O'zbekiston xududidagi geoeologik muammolari va ularning xal qilish yo'llari ekologik kartasini tahlili 2. Atmosfera va inson 3. Qo'riqxonalar va tabiatni muxofaza qilish 4. Insonning tabiatdan foydalanishning tarixiy bosqichlari 5. Quruqlikdagi suvlar va inson 6. Aloxida muxofaza qilinadigan xududlar va inson 7. Tabiat va jamiyat. Ular o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik jarayonlarini bilish. 8. Barqaror rivojlanish va atrof muxitni muxofazasi 9. Barqaror rivojlanish ekologik indikatorlari 10. Yer haqidagi bilimlarning rivojlanish tarixi 11. O'rta Osiyoga qilingan sayohatlar 12. Yer sharining harakati va uning geografik oqibatlarini 13. Yerning ichki tuzilishi 14. Umumgeografik qonuniyatlar 15. Landshaft klassifikatsiyasi va sinflashtirish.
3.	<p style="text-align: center;">V. Ta'lim natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)</p> <p style="text-align: center;">Talaba bilish kerak:</p> <p>Tabiatdan foydalanishda tabiiy muhit sharoitini hisobga olish, umumiy tabiiy geografik qonuniyatlar, geografik qobiq, uning tuzilishini bilishi kerak.</p> <p>Geografik qobiqdagi qonuniyatlar, tabiiy geosistemalar rivojlanishining prognozlarini, tabiat komponentlari orasidagi murakkab o'zaro aloqalar va qonuniyatlarga oid ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak</p> <p>Fanning mazmuni, mohiyati, maqsadi va vazifalari, geografiya fanlari tizimi, koinot to'g'risidagi asosiy tushunchalar, geografik qobiqning asosiy xususiyatlarining tuzilishi, undagi harakatlar, geografik qobiqning rivojlanish tarixini <i>bilishi va ulardan foydalana olishi; (ko'nikma)</i>.</p> <p>Inson va tabiat fanini o'qitishda ta'lim texnologiyalari, elektron plakatlar, tarqatma materiallar, elektron darsliklar va qo'llanmalar, internet ma'lumotlari, lokal tarmoqdagi turli o'quv, ilmiy bilimni nazorat qilish bo'yicha ma'lumotlar jamlamasidan foydalaniladi. Mustaqil ta'lim, aqliy hujum, vaziyatli masalalarni yechish, diskussiya, rolli o'yinlar, referatlar yozish kabi pedagogik usullar bilan fanning o'qitilishi amalga oshiriladi va</p>

	o'quvchilarni baholay olish to'g'risida malakalariga ega bo'lishi kabi <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak (malaka)</i>
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>ma'ruzalar;</i> • <i>interfaol keys-stadilar;</i> • <i>diologik yondoshuv</i> • <i>SWOT tahlili</i> • <i>Wenn diagrammasi</i> • <i>debat</i> • <i>assiment</i>
5.	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va amaliy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish, ijod qilish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha amaliy ishni topshirish.</p>
6.	<p>VIII. Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rafikov A.A. Geoekologik muammolar. -T.: O'qituvchi, 1997. 2. G'ulomov P.N. Inson va tabiat. -T.: Universitet, 1990. 3. Alibekov L.A. Inson va tabiat (darslik) Samarqand 2020 yil 4. P.N. G'ulomov O'zbekistonda tabiatdan foydalanish geografik asoslari. Toshkent 1998y 30 bet 5. Negmatov A.N.Qulmatov N.R. Barqaror rivojlanish va uning tizimli indikatorlari, Toshkent 2015 <p>IX. Qo'shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гледко, Ю. А. Общее землеведение: Учебное пособие / Ю. А. Гледко. – Минск: Вышэйшая школа, 2015. –320 с. 2. Strahler, Alan H. Introducing physical geography. Wiley. USA, Boston Universit y. 2013. ISBN: 978-0470-13486-3, 978-0470-41811-6 3. Vahobov H. va boshqalar. Umumiy tabiiy geografiya. T.: «Bilim» 2005. 4. V. Ettwein and M. Maslin. Physical geography: fundamentals of the physical environment. University of London. 2012 UK. ISBN: GY1147, 2790147 2011 <p>O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING FARMONI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. O'zbekiston Ryepublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida. (O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-modda) 2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 - yil 6 – noyabrdagi “O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim - tarbiya va ilm - fan sohalarini rivojlantirish chora tadbirlari to'g'risida” gi PF - 6108 - son farmoni. <p>3. Axborot manbaalari</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. http://www.edu.uz - O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi sayti 5. http://www.uzedu.uz - O'zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi sayti. 6. http://www.gov.uz - O'zbekiston Respublikasi hukumati portali. 7. https://unilibrary.uz/ - O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim va ilmiy tadqiqot muassasalarining yagona elektron kutubxona axborot tizimi 8. https://library.uzfi.uz/ - O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti elektron kutubxona axborot tizimi

	9. t.me/geograflar_kutubxonasi - geografiya faniga oid ilmiy adabiyotlar telegram kanali
7.	Fan dasturi Samarqand davlat pedagogika instituti o'quv-uslubiy kengashining 2025-yil " " -son bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	Fan/modul uchun mas'ullar va dastur mualliflari: S.Sh.Xujaqulov – Samarqand davlat pedagogika instituti geografiya kafedrasida assistenti.
9.	Taqrizchilar: F.A.Xamroyeva - Samarqand davlat pedagogika instituti geografiya kafedrasida dotsenti (ichki) A.X.Ravshanov - Sharof Rashidov nomidagi SamDU Geografiya va ekologiya fakulteti dekani (tashqi)

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan 2025-yil uchun tasdiqlangan xalqaro e'tirof etilgan tashkilotlarning (Quacquarelli Symonds World University Rankings, Times Higher Education, Academic Ranking of World Universities) reytingida 98-o'rinni egallagan Moskva davlat universitetining Geografiya fakulteti, Geografiya yo'nalishi ("Территориальные формы охраны природы" dasturlari tahlil qilinib, mazkur fan dasturining mavzulariga singdirildi.

https://www.geogr.msu.ru/education/vo/prog_distc/programs_3xx/bak_G/b_G_fgl_%20Territorialnyye%20formy%20okhrany%20prirody_new_2023.pdf

Fan dastur Tabiiy fanlar fakultetning 2025-yil 23-apreldagi 2- sonli farmoyish bilan tuzilgan ishchi guruh tomonidan maqullangan.

Tuzuvchi:

S.Sh.Xujaqulov

Kafedra mudiri:

F.A.Xamroyeva

Fakultet dekani:

Mirzayev

O'quv-ishlar bo'yicha prorektor:

N.H. Gulmonov

**Samarqand davlat pedagogika instituti “Geografiya” kafedrası assistenti
S.Sh.Xujaqulov tomonidan tayyorlangan “Inson va tabiat” o‘quv fan
dasturiga
TAQRIZ**

“Inson va tabiat” fani — tabiiy va ijtimoiy fanlarning tutashgan nuqtasida joylashgan, zamonaviy ta’lim jarayonida o‘ziga xos didaktik va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lgan muhim fanlardan biridir. Fan o‘quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish, atrof-muhitga ongli munosabatni rivojlantirish, insoniyatning tabiat bilan o‘zaro munosabatlaridagi mas’uliyat hissini uyg‘otishga xizmat qiladi.

O‘quv dasturida tabiat va jamiyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik, inson faoliyatining ekologik muvozanatga ta’siri, tabiat resurslaridan oqilona foydalanish, global ekologik muammolar, iqlim o‘zgarishlari, bioxilma-xillikni saqlash, texnologik taraqqiyotning salbiy oqibatlari kabi mavzular keng yoritilgan. Fan mazmuni yosh avlodda ekologik tafakkurni shakllantirishga, tabiatga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo‘lish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Ushbu fan o‘quvchilarning tabiat hodisalarini kuzatish, tahlil qilish, xulosalar chiqarish va amaliy faoliyat bilan bog‘lash ko‘nikmalarini shakllantiradi. O‘quv jarayonida interfaol metodlardan, loyihaviy yondashuv, ekologik monitoring, muammoli vaziyatlar tahlili, ekologik ssenariylar ishlab chiqish kabi zamonaviy usullardan foydalanish ko‘zda tutilgan.

Dasturda nazariy bilimlar amaliy mashg‘ulotlar orqali boyitilib, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, tahliliy yondashuv va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilgan. “Inson va tabiat” fani orqali yosh avlod nafaqat tabiatni bilib oladi, balki uni asrashga tayyor, mas’uliyatli fuqaroga aylanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratiladi.

Shu jihatdan, “Inson va tabiat” fani o‘quv dasturi o‘zining ilmiylik, zamonaviylik va amaliy yo‘nalishga asoslanganligi bilan ajralib turadi. Mazkur fan dasturini bosma nashr sifatida tayyorlash va ta’lim tizimida tatbiq etishni maqsadga muvofiq, deb hisoblayman.

Samarqand davlat pedagogika instituti
“Geografiya” kafedrası mudiri

dots. F.A.Xamroyeva

**Samarqand davlat pedagogika instituti “Geografiya” kafedrasi assistenti
S.Sh.Xujaqulov tomonidan tayyorlangan “Inson va tabiat” o‘quv fan
dasturiga
TAQRIZ**

“Inson va tabiat” fani bugungi kunda ta’lim tizimida muhim o‘rin tutadigan, ekologik xavfsizlik, barqaror taraqqiyot va ijtimoiy ongni shakllantirishga qaratilgan asosiy fanlardan biridir. Ushbu fan insoniyat va tabiat o‘rtasidagi murakkab va muvozanatli munosabatlarni ilmiy asosda tushuntirish orqali o‘quvchilarda ekologik mas’uliyatni shakllantiradi.

Dastur mazmunida insonning tabiiy muhitga ko‘rsatgan ijobiy va salbiy ta’siri, tabiat resurslarining tugab borayotgani, muqobil energiya manbalari, atrof-muhitni muhofaza qilish yo‘llari, barqaror rivojlanish konsepsiyasi kabi mavzular zamonaviy ilmiy-nazariy yondashuvlar asosida keltirilgan. Bu esa fanni hozirgi davrning eng dolzarb muammolari bilan bog‘layd.

“Inson va tabiat” fani orqali o‘quvchilar ekologik tahlil qilish, muammoga asoslangan fikrlash, global va lokal ekologik muammolarni tushunish, ekologik loyihalarda ishtirok etish kabi zamonaviy kompetensiyalarga ega bo‘ladilar. Dasturda shuningdek, laboratoriya ishlari, dala mashg‘ulotlari, guruhli loyihalar va ekologik monitoring tadbirlari ham ko‘zda tutilgan.

Fanning o‘quv-metodik asoslari ilmiylik, uzviylik, tizimlilik va hayotiylik tamoyillariga tayanadi. Dastur o‘quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish, tabiatga nisbatan insonparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilganligi bilan ajralib turadi.

Fan dasturida o‘quvchi markazida turadigan metodlar ustuvor hisoblanadi. Shu bois “Inson va tabiat” fani faqatgina dars jarayonini tashkil qilish emas, balki butun ta’lim-tarbiyaning ekologik asosi sifatida qaralishi zarur. Ushbu fan dasturini amaliyotga tadbiq etish va keng joriy qilish ta’lim sifatini oshirishga, barqaror kelajakni shakllantirishga xizmat qiladi.

Sharof Rashidov nomidagi SamDU

Ijtimoiy-iqtisodiy geografiya kafedrasi dotsenti

A.X.Ravshanov